

вим дворянством» та великими земле-власниками-феодалами, не змінила характеру взаємовідносин між 3. п. та законодавчими актами.

Саме в цей період найбільш яскраво виявилася головна особливість розвитку англ. права – наступництво. Незважаючи на очевидні зміни в суспільному житті, 3. п. з огляду на спосіб внесення до нього змін шляхом створення нових прецедентів не могло швидко модифікувати зміст своїх приписів. Його пристосування до нових умов відбувалося за допомогою дуже повільного інтегрування суддями нових ідей та норм, які спочатку детально узгоджувалися з уже існуючими. До певної міри цей процес стимулювався законодавством: або шляхом закріплення ним нових правових інститутів, або шляхом вилучення із 3. п. найбільш застарілих та стримуючих розвиток елементів.

Феодалне право Англії практично не зазнало впливу римського права, яке не набуло тут такого поширення, як у країнах континентальної Європи. В Англії ніколи не існувало судів, які б застосовували переважно римське право. У період з 12 до 14 ст. римське право не ввійшло до складу правових інструментів, які визнавалися суддями 3. п., однак не можна заперечувати вплив римського права на розвиток юридичної доктрини в цей період. Римське право розглядалося як «загальна юриспруденція», і саме в такій якості воно справило побічний вплив на 3. п. Той факт, що римське право не стало однією із засад 3. п., багато в чому обумовлено незначною роллю ун-тів у тогочасній правовій системі Англії, на відміну від держав Західної Європи.

У період з 14 до 19 ст. римське право частково здійснювало вплив на 3. п. через паралельні системи норм права – канонічне, торговельне, а також права справедливості. Масштабна систематизація актів Парламенту в 19 ст. у формі консолідації, а також розвиток у 20 ст. делегованого законодавства хоча, безумовно, і посилили юридичний авторитет статутів як форми права, але жодним чином не поставили під сумнів вагу прецедентного права, основу якого протягом століть становили норми 3. п.

Лит.: Дженкс Э. Английское право. М., 1947; Халфина Р. О. Договор в английском праве. М., 1959; Walker R., Ward R. English Legal System. London, 1994; Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії. К., 2008.

Б. В. Малишев.

ЗАЄЦЬ Анатолій Павлович (27 березня 1954, с. Кур'янки Білогірського р-ну Хмельницької обл.) – укр. правознавець, д-р юрид. н. (2000), проф. (2002), чл.-кор. НАПрН України (2002), заслужений юрист України (2003).

Закінчив 1981 Харківський юридичний інститут (тепер – Національний юридичний ун-т ім. Ярослава Мудрого). З 1983 – в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: аспірант, молодший науковий співробітник, старший науковий співробітник; з 1990 – у Головному науково-експертному управлінні Апарату ВР України: науковий консультант, заступник керівника, перший заступник керівника; з 2001 – у МЮ України: 1-й заступник Державного секретаря, Державний

секретар, 1-й заступник Міністра – керівник апарату МЮ України. З 2006 – заступник Голови Державного агентства України з інвестицій та інновацій; з 2012 – головний науковий співробітник Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; з 2015 – радник ректора Ун-ту економіки та права «Крок», з 2017 – професор кафедри загальнотеоретичних та державно-правових дисциплін Національного ун-ту «Киево-Могилянська академія». Позаштатний консультант Комітету ВР України з питань Регламенту та організації роботи ВР України, арбітр Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, державний службовець 1-го рангу, член Конституційної Комісії при Президентові України.

У 1985 захистив дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. н. на тему «Посилення узгодженості і взаємозв'язку нормативних приписів як умова підвищення ефективності правового регулювання» (спеціальність 12.00.01), у 1999 – дис. на здобуття наукового ступеня д-ра юрид. н. на тему «Правова держава в Україні: концепція і механізми реалізації» (спеціальність 12.00.01).

Голова спеціалізованої вченої ради Ун-ту економіки та права «Крок», голова Науково-експертної ради Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Інститут реабілітації та соціальних технологій», член редколегії наукового журн. «Зовнішня торгівля: право та економіка», «Бюлетень Міністерства юстиції України», «Правничий вісник Університету «Крок»».

Був членом Комісії при Президентові України з питань громадянства; Державної комісії з питань реформування, розвитку Збройних Сил України, ін. військових формувань, озброєння та військової техніки; Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; робочої групи Конституційної комісії України; представником ВР України в Конституційному Суді України по окремих справах, юридичним експертом з питань конституційного права Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства. Брав активну участь у розробленні законопроектів України та ін. нормативних актів, зокрема: проекту Концепції розвитку національної інноваційної системи, проекту закону «Про внесення змін до Закону України «Про інноваційну діяльність»» та ін.

Основні напрями наукових досліджень: теоретико-понятійне осмислення права, вивчення його природи, процесу правотворення, встановлення співвідношення права і закону, дослідження взаємозв'язків права і держави та ролі права у формуванні й функціонуванні держави і суспільства; теоретико-прикладні аспекти формування правової і соціальної держави та верховенства права в Україні, проблеми становлення укр. парламента-

А. П. Заєць

ризму, дослідження форми правління, здійснення принципу поділу влади; конституційне регулювання прав і свобод людини і громадянина; організація місцевого самоврядування.

Опублікував 134 наукові праці, із них 2 індивідуальні та 14 колективних монографій, 1 навчальний посібник, 1 колективний підручник.

Основні праці: «Система советского законодательства» (1987), «Правова держава в контексті новітнього українського досвіду» (1999), «Методологические проблемы правоведения» (у співавт., 1989), «Правова держава в контексті новітнього українського досвіду» (1999), «Організація регіональної та місцевої влади: досвід держав – членів Європейського Союзу та вибір України» (у співавт., 2000), «Територіальна організація влади в Україні» (2000), «Природа права» (2001), «Конституція України: Науково-практичний коментар» (коментар до статей 85, 89, 91, 92, 93, 101 Конституції України) (2003), «Щодо концептуальних засад розвитку місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування: 10 років здобутків» (2002), «Теорія держави і права: Академічний курс» (у співавт., 2006), «Правова система України: історія, стан та перспективи», в 5 т., т. 1 (у співавт., 2008), «Конституція України: Науково-практичний коментар» (у співавт., 2011), «The Legal System of Ukraine: Past, Present, and Future», in 5 vol. (у співавт., 2013), «Верховенство права: світові і європейські стандарти» (у співавт., 2015).

Нагороджений орденом «За заслуги» III ст. (1996), Почесною грамотою Голови ВР України (1993), КМ України (2004), Головного управління державної

служби (2004), нагрудним знаком Головного управління державної служби «За сумлінну працю» (2008). Заслужений юрист України (2003).

О. В. Петришин.

ЗАКОН – нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий відповідно до встановленої процедури парламентом або безпосередньо народом, який регулює найважливіші суспільні відносини.

Доктринальні і структурні розбіжності між основними правовими сім'ями обумовлюють різні підходи до концепції З. У країнах англо-американського права розрізняють поняття З. у широкому значенні – як будь-якої писаної чи неписаної норми, що створюється законодавчою і виконавчою владою (у т. ч. у порядку реалізації делегованих парламентом повноважень – «делеговане законодавство») і захищається в судовому порядку, і у вузькому (юридичному) значенні – як акта, що походить від парламенту. Іноді в межах однієї правової сім'ї спостерігається неоднакове ставлення до поняття і ролі З. серед ін. джерел права. Так, в Англії З. (статути) найчастіше доповнюють прецедентне право і починають «жити» тільки після застосування їх суддями. У правовій системі США питома вага З. більше і вони мають самостійне значення у правовому регулюванні суспільних відносин. Це обумовлене наявністю писаної Конституції – Основного З. США, широкою законодавчою компетенцією штатів, більш спрощеним у порівнянні з Англією ставленням до судового прецеденту як джерела права.